

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(5)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 240 sahifa,
16-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Tinglovchilarga axloqiy-estetik tarbiya berishda notiqlik madaniyatini shakllantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari	10
<i>Fazliddin Abdunabiyevich Abdurazaqov</i>	
Professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyatini xalqaro mezonlar asosida rivojlantirish yo'llari	15
<i>Maxmudov Qudratbek Shavkat o'g'li</i>	
Orfografik kompetensiyaning mohiyati va boshlang'ich sinflarda shakllanish bosqichlari	21
<i>Abduvaliyeva Nodira Alisherovna, Mo'minjonova Gulnoraxon Abdupatto qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda uch o'lchamli vizualizatsiyalarning boshlang'ich ta'limdagi ahamiyati	25
<i>Nabijonova Feruza Valijon qizi</i>	
Loyiha texnologiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarda ijtimoiy tashabbuskorlikni rivojlantirish mazmuni	28
<i>O'rinova Nilufar Muxammadovna</i>	
Sinfdan tashqari o'qish darslarida badiiy asar bilan ishlashning kompetensiyaviy yondashuv asosidagi metodikasi	32
<i>Qilichova Billura Yorqinxuja qizi, Homidov H. K.</i>	
Kasbiy-kommunikativ madaniyat fenomenining pedagogik talqini va rivojlanish tendensiyalari	37
<i>Tashpulatova Nodira Olimjon qizi</i>	
Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv	41
<i>Umbarova Nasiba Xolboy qizi</i>	
Xorijiy tillarni o'rganishda shaxs nutqining shakllanishida psixolingvistikaning ahamiyati	44
<i>Ahmedov Shavkat Asadilloevich, Ataboev Navruz Ilhombek o'g'li</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnni tushunish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi (PIRLS dasturi misolida)	47
<i>Abduraxmanova Charos Burxanovna</i>	
Lesson Planning in English Language Teaching at Technical Universities	51
<i>Aitbaeva Nursuliu Tairbekovna</i>	
Lingvistik intellekt asosida individual o'qitish yondashuvining samaradorligi	55
<i>Allanazarova Sadoqat Azimovna</i>	
Xorij tadqiqotlarida zamonaviy oila transformatsiyasida farzandlar taraqqiyotining ijtimoiy-psixologik asoslari	59
<i>Bo'riyeva Mahbuba Shavkatovna</i>	
Теоретико-методологические подходы к изучению эмоциональных концептов в литературе: (на материале английских и немецких фразеологизмов)	63
<i>Сайёра Улашевна Тагаева, Азиза Анкаевна Уразкулова</i>	
The Importance of Forming a Schedule for High School Students	67
<i>D. T. Atabayeva, X. I. Abduraymova</i>	
Milliy cholg'u ansambllari orqali o'quvchilar musiqiy dunyoqarashini shakllantirish	70
<i>Dadamirzayeva Gulshanoy To'lanjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiyaga yondashuvning texnologik xususiyatlari ...	75
<i>Jumanov Sherzod Saloyevich</i>	
Adabiyot darsliklari uchun yangi o'zbek adabiyoti namunalarini saralashning ilmiy-metodik asoslari	78
<i>Musaboyeva Zulfira Iqboljon qizi</i>	
Maktab geometriyasida ko'pyoqlilar mavzusini o'rganishning innovatsion usullari	83
<i>Pirlepesov Umrbek Baxtiyor o'g'li</i>	
Generativ AI vositalarining mustaqil ta'lim jarayonidagi didaktik funksiyalari	86
<i>Qahramonova Xumora Qahramonovna</i>	
O'quvchi-sportchilar uchun individual mashg'ulot yuklamalarini avtomatik rejalashtirish va optimallashtirish imkoniyatini yaratish ahamiyati	91
<i>Qosimov Faxriddin Jo'raqulovich</i>	

Когнитивный диссонанс как социально-психологический феномен в контексте высшего образования: теоретический анализ	95
Мансурова Гульмира Рафазловна	
Регуляторный произвол или необходимый порядок? Влияние новых регуляторных механизмов на свободу расследовательской журналистики	101
Рауфова Озода	
Qizlar tarbiyasida mahalla–oila–maktab hamkorligi mexanizmlari	105
Choriyeva Dildora Ismat qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini individuallashtirishning samaradorligi: kompetensiyaviy yondashuv asosida	109
Tangriyev Abdulkarim Tovashevich	
O'qish savodxonligi darslarida matn bilan ishlash orqali o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	114
Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi	
Raqamli transformatsiya sharoitida STEAM ta'limi orqali talabalarda tanqidiy fikrlash kompetensiyasini shakllantirish	120
Kozimova Mehriniso Akbarali qizi	
Oliy ta'limda kvest texnologiyasi yordamida fizika fanining murakkab tushunchalarini o'zlashtirish samaradorligini oshirish metodikasi.....	125
O'rinboyeva Kumushoy Sultonbek qizi	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish texnologiyalari va ularning amaliy qo'llanilishi	129
Sharipov Nodir Botir o'g'li	
Management of Medical Emergencies in Outpatient Dental Clinics.....	133
Adurazzoqov Kamoliddin, Umarov Maruf, Buzrukhoda Javohir	
Psixologik farovonlikning asosiy komponentlari, ta'sir qiluvchi omillar va zamonaviy baholash usullari	138
Aliyev Samariddin Murotali o'g'li	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	142
Boymurodova Sadoqat Istam qizi	
O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi.....	146
Gadoymurodova Kamola Sunnatulloevna	
Oilada bola tarbiyasining ahamiyati va uning shaxs kamolotiga ta'siri	151
Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Oilimova Mushtariy Xaydarali qizi	
Art-pedagogika vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida estetik dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik ahamiyati	154
Gulboyev Akbar Tuxtyayevich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy tadbirlar orqali vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish	158
Homidov Husniddin Kupaysinovich, Yusupova Gulzor Yunusjon qizi, Norbekova Sevinch Musurmon qizi	
Bone-Grafting Materials in Oral Surgery: Classification, Biological Properties, and Clinical Application	161
Jumaqulova Mashhura Alishevovna, Buzrukhoda Javohir Davronovich	
Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik	166
Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi	
Using STEM Technologies to Foster Rational Thinking in the Dentistry	169
Khonimqulov Javlon, Burkhonova Zarafuz	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini montessori metodikasi vositasida til o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish usullari modeli.....	173
Mahbuba Yusupova Rustam qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda tayanch kompetensiyalarni integrativ yondashuv asosida shakllantirish metodikasining samaradorligi.....	177
Nasimova N. Q.	
Analysis of Scanning Techniques Used in Orthodontic Dentistry	182
Nasrullayev Javlonbek Ta'atonovich, Rahimberdiyev Rustam Abdunosirovich	
Zamonaviylik - ta'lim konsepsiyasida asosiy mezon sifatida	187
Ochilova Gulnoza Odilovna	

MUNDARIJA SOÐERJANIE CONTENTS

O'qish savodxonligi darslarida xalq og'zaki ijodidan foydalanish metodikasi	191
<i>Qahhorova Sojida Bahodir qizi, Zokirov Javoxir G'aybullo o'g'li</i>	
Diqqat va xotira jarayonlarida raqamli texnologiyalarning roli	196
<i>Salomova Nargiza Sattorovna</i>	
Talabalarda kasbiy refleksiya rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning empirik tahlili.....	200
<i>Shukurova Nargiza Ikramovna</i>	
Gimnastikachi qizlarda egiluvchanlik jismoniy sifatini rivojlantirish jarayonida shikastlanishlarning oldini olish	205
<i>Sultanova Musharafxon Xudoyqul qizi</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ekologik bilimlarni raqamli texnologiyalar yordamida rivojlantirish...	210
<i>Sayfetdinova Dildora Ikramitdinovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari, imkoniyatlari va yo'nalishlari	216
<i>Uralova Nurxon Maxadovna</i>	
Naqshbandiya qadriyatlarini bo'lg'usi o'qituvchi shaxsini shakllantirishdagi o'rni.....	220
<i>Xalmuxamedova Maxbuba Aslanovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslari	223
<i>Xo'jamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Sanaqulova Sevinch Baxtiyor qizi</i>	
Developing Logical Thinking via the Use of STEM Technology	226
<i>Yarmuhammedov Nabijon Navruzovich, Burkhonova Zarafuz</i>	
Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion metodlardan foydalanishning ahamiyati	229
<i>Yo'ldoshboyeva Zulfiya Ravshan qizi, Jumayev Abdilxakim Turdiyevich</i>	
Значение предмета физического воспитания и спортивной метрологии в физическом воспитании молодежи	233
<i>Маматкулов Равшанжон Солижонович</i>	
Аксиологические аспекты диалога культур в романе Сухбата Афлатуни "Рай Земной"	237
<i>Чернова Татьяна Алексеевна, Худойназаров Сардорбек</i>	

MEDIATSIYA VA O'QIB TUSHUNISH KOMPOTENSIYASI O'RTASIDAGI O'ZARO ALOQADORLIK

Karimova Dilyoraxon Raximjon qizi

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning matni anglash, tahlil qilish va uning mazmunini boshqalarga samarali yetkazish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mediatsiya til vositachiligi jarayoni sifatida axborotni bir shaxsdan boshqasiga tushunarli va moslashtirilgan shaklda uzatishni nazarda tutadi.

Tadqiqot davomida mediatsiyaning o'qib tushunish kompetensiyasini rivojlantirishdagi o'rni, ushbu tushunchalarning umumiy va farqli jihatlari hamda ta'lim jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalari mediatsiya faoliyati o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni qayta ishlash va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga samarali xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: mediatsiya, o'qib tushunish kompetensiyasi, kommunikativ kompetensiya, matn tahlili, til o'rganish, axborot vositachiligi, tanqidiy fikrlash, ta'lim texnologiyalari.

Abstract: This article examines the relationship between mediation and reading comprehension competence from both theoretical and practical perspectives. In modern education, the development of learners' abilities to understand, analyze, and effectively convey the content of texts to others has become increasingly important.

Mediation, as a form of linguistic and communicative facilitation, involves transferring information from one individual to another in a clear and accessible manner. The study highlights the role of mediation in enhancing reading comprehension competence, identifies their common and distinctive features, and discusses their significance in the educational process. The findings indicate that mediation activities contribute to the development of learners' critical thinking, information-processing skills, and communicative competence.

Key words: mediation, reading comprehension competence, communicative competence, text analysis, language learning, information mediation, critical thinking, educational technologies.

Аннотация: В данной статье рассматривается взаимосвязь между медиацией и компетенцией чтения с пониманием в теоретическом и практическом аспектах. В современной системе образования особое значение приобретает развитие у обучающихся навыков понимания текста, его анализа и передачи содержания другим людям. Медиация как процесс языкового посредничества предполагает передачу информации от одного человека к другому в доступной и адаптированной форме.

В ходе исследования раскрывается роль медиации в развитии компетенции чтения с пониманием, анализируются их общие и отличительные особенности, а также значение в образовательном процессе. Результаты исследования показывают, что медиативная деятельность способствует развитию критического мышления, навыков обработки информации и коммуникативных компетенций обучающихся.

Ключевые слова: медиация, компетенция чтения с пониманием, коммуникативная компетенция, анализ текста, изучение языка, языковое посредничество, критическое мышление, образовательные технологии.

KIRISH

XXI asrda ta'lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri o'quvchilarda axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va undan samarali foydalanish kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, globallashuv jarayonlarining kengayishi hamda xalqaro hamkorlikning kuchayishi natijasida insonlardan turli manbalardan olingan ma'lumotlarni anglash va ularni boshqalarga tushunarli shaklda yetkazish qobiliyati talab etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, o'qib tushunish kompetensiyasi va mediatsiya zamonaviy ta'limning muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

O'qib tushunish kompetensiyasi shaxsning yozma matnlarni o'qish, mazmunini anglash, tahlil qilish, muallif g'oyasini aniqlash, xulosalar chiqarish hamda olingan axborotni amaliy faoliyatda qo'llash qobiliyatini ifodalaydi. Mazkur kompetensiya nafaqat til o'rganish jarayonida, balki barcha fanlarni o'zlashtirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har qanday bilimni egallashning asosiy manbalaridan biri matn hisoblanadi. O'quvchi matn mazmunini to'liq anglay olmasa, undagi axborotni tahlil qilish, baholash va undan foydalanishda qiyinchiliklarga duch keladi. Shu sababli o'qib tushunish kompetensiyasini rivojlantirish bugungi kunda dunyo ta'lim tizimlarining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi yillarda til ta'limida mediatsiya tushunchasi alohida ilmiy va metodik ahamiyat kasb etmoqda. Mediatsiya atamasi dastlab ijtimoiy va psixologik fanlarda vositachilik ma'nosida qo'llanilgan bo'lsa, keyinchalik lingvodidaktika va kommunikativ ta'lim nazariyasiga ham kirib keldi. Yevropa Kengashining CEFR Companion Volume (2020) hujjatida mediatsiya kommunikativ til kompetensiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etilgan bo'lib, u shaxsning ma'lumot, tushuncha yoki g'oyalarni bir insondan boshqasiga yetkazish, murakkab axborotni soddalashtirish, matn mazmunini izohlash va tushuntirish, turli madaniy hamda til muhittlari o'rtasida vositachilik qilish qobiliyatini anglatadi. Mediatsiya jarayonida til foydalanuvchisi faqat axborotni qabul qiluvchi emas, balki uni qayta ishlovchi, moslashtiruvchi va boshqalarga yetkazuvchi faol subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

Mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi masalalari xorijiy olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Yevropa Kengashi tomonidan ishlab chiqilgan CEFR Companion Volume (2020) hujjatida mediatsiya kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida talqin qilinib, shaxsning axborotni qayta ishlash, izohlash va boshqalarga tushunarli shaklda yetkazish qobiliyati sifatida tavsiflanadi.

North va Piccardo (2016) mediatsiyani til o'rganuvchining bilim va axborotni boshqalar bilan bo'lishish jarayoni deb baholab, uning kommunikativ faoliyat samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydilar. Mualliflarning fikricha, mediatsiya o'quvchilarda matn chuqur tushunish va uni turli kommunikativ vaziyatlarga moslashtirish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Alderson (2000) o'qib tushunish kompetensiyasini matndan axborotni ajratib olish, tahlil qilish va baholash jarayoni sifatida izohlaydi. Uning ta'kidlashicha, o'qib tushunish ta'lim jarayonidagi barcha fanlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishning asosiy omillaridan biridir.

Grabe va Stoller (2019) o'qib tushunishni murakkab kognitiv faoliyat deb hisoblab, bunda ma'lumotlarni tahlil qilish, umumlashtirish va xulosa chiqarish jarayonlari muhim o'rin tutishini qayd etadilar. Olimlarning fikricha, mediatsiya faoliyati ushbu jarayonlarni yanada faollashtiradi va o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

PISA va PIRLS xalqaro tadqiqotlari natijalari ham o'quvchilarning o'qib tushunish darajasi ularning akademik muvaffaqiyati hamda hayotiy kompetensiyalarining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Shu sababli mediatsiyaga asoslangan yondashuvlar o'qib tushunish kompetensiyasini rivojlantirishning samarali vositasi sifatida e'tirof etilmoqda.

Xalqaro baholash dasturlarida ham o'qib tushunish kompetensiyasi alohida e'tibor markazida turadi. Jumladan, Programme for International Student Assessment (PISA) tadqiqotlarida o'quvchilarning matnlarni tushunish, ulardan foydalanish, tahlil qilish va baholash ko'nikmalari baholansa, Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS) dasturida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi darajasi o'rganiladi. Ushbu tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning o'qib tushunish darajasi ularning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyati hamda hayotiy kompetensiyalarining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Mediatsiya esa mazkur kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri sifatida qaralmoqda.

Bugungi kunda chet tillari, ona tili va adabiyot fanlarini o'qitishda mediatsiyaga asoslangan topshiriqlarni joriy etish zarurati ortib bormoqda. Matnlarni qisqacha bayon qilish, konspekt tuzish, taqdimot qilish, ma'lumotlarni jadval yoki diagramma ko'rinishida ifodalash, matn mazmunini boshqa auditoriyaga moslashtirib tushuntirish kabi faoliyatlar mediatsiyaning amaliy ko'rinishlari hisoblanadi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarning nafaqat o'qib tushunish kompetensiyasini, balki tanqidiy fikrlash, muloqotga kirishish, hamkorlikda ishlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Shu bois mazkur tadqiqotning maqsadi mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi nazariy hamda amaliy bog'liqlikni o'rganish, mediatsiyaning o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyatini aniqlash hamda ta'lim jarayonida ushbu yondashuvdan samarali foydalanish imkoniyatlarini tahlil qilishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tahlillar natijasida mediatsiya faoliyatining samaradorligi, avvalo, o'quvchining matn mazmunini chuqur anglash darajasiga bog'liq ekanligi aniqlandi. O'qib tushunish kompetensiyasi mediatsiyaning asosiy poydevori bo'lib, matndagi axborotni tahlil qilish, saralash va qayta ishlash jarayonlarini ta'minlaydi.

Shuningdek, mediatsiya faoliyati o'qib tushunish kompetensiyasini rivojlantiruvchi samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Xususan, matni qisqacha bayon qilish, annotatsiya yozish, taqdimot tayyorlash, axborotni jadval va diagrammalar ko'rinishida ifodalash kabi mediatsion topshiriqlar o'quvchilarning matn mazmunini chuqurroq anglashiga xizmat qiladi.

Tahlillar natijasida mediatsiya quyidagi kompetensiyalarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi belgilandi:

- matn mazmunini chuqur anglash;
- axborotni tanlash va saralash;
- umumlashtirish va xulosa chiqarish;
- tanqidiy fikrlash;
- kommunikativ kompetensiya;
- madaniyatlararo muloqot ko'nikmalari.

Bundan tashqari, mediatsiyaga asoslangan faoliyatlar o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirishga ham xizmat qilishi aniqlandi. O'quvchilar matni nafaqat tushunish, balki undan real hayotiy va kommunikativ vaziyatlarda foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bois mediatsiya va o'qib tushunish kompetensiyasining integratsiyasi ta'lim sifatini oshirish hamda xalqaro baholash dasturlarida talab etiladigan ko'nikmalarni shakllantirishning muhim omillaridan biri sifatida baholandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment: Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
2. Piccardo, Enrica, & North, Brian. (2020). The Action-Oriented Approach: A Dynamic Vision of Language Education. Bristol: Multilingual Matters.
3. Grabe, William, & Stoller, Fredricka L.. (2022). Teaching and Researching Reading (4th ed.). London: Routledge.
4. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing.
5. Richards, Jack C., & Rogers, Theodore S.. (2022). Approaches and Methods in Language Teaching (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
6. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2021). Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti. Toshkent.
7. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. (2023). Ona tili va adabiyot fanidan milliy o'quv dasturi. Toshkent.
8. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2022). Chet tillarini o'qitish konsepsiyasi va kompetensiyaviy yondashuv asoslari. Toshkent.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(5)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.